

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра правознавства

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: **«АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО»**

на тему: **«ПОНЯТТЯ ТА СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНИХ
ПРАВОВІДНОСИН»**

Студента (ки): Ткаченко К.В.
курсу: 2
групи: ІН16-8-24-Б1Пр-Н(4.63)
Спеціальність: 081 Право
Керівник: к.ю.н., доцент кафедри
Левченко В.О.

Оцінка: _____
Національна шкала _____
Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Кропивницький 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН	
1.1. Генезис та сучасні підходи до розуміння адміністративних правовідносин.....	6
1.2. Ознаки та особливості адміністративних правовідносин у системі публічного права	8
1.3. Класифікація та види адміністративних правовідносин.....	11
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН	
2.1. Суб'єкти адміністративних правовідносин: поняття та правовий статус	13
2.2. Об'єкти адміністративних правовідносин: матеріальні та нематеріальні блага	15
2.3. Зміст адміністративних правовідносин: кореляція прав та обов'язків	18
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН	
3.1. Юридичні факти як підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин.....	20
3.2. Вплив реформи адміністративного права на трансформацію правовідносин.....	22
3.3. Захист прав суб'єктів у межах адміністративних правовідносин.....	24
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку української державності, який характеризується докорінним реформуванням публічного управління та інтеграцією до європейського правового простору, особливої ваги набуває переосмислення фундаментальних категорій адміністративного права. Центральне місце серед них посідають адміністративні правовідносини – динамічна форма життєдіяльності адміністративно-правових норм, у межах якої реалізуються права, свободи та законні інтереси приватних осіб, а також повноваження суб'єктів владних повноважень.

Актуальність теми зумовлена декількома ключовими чинниками. По-перше, прийняття та набрання чинності Законом України «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 року № 2073-IX [4] кардинально змінило парадигму взаємодії держави та громадянина. Адміністративні правовідносини трансформувалися з моделі «владного підпорядкування» у модель «процедурного партнерства» та сервісної держави. По-друге, цифровізація державного управління та впровадження системи «держава у смартфоні» (застосунок «Дія», електронні реєстри) призвели до появи нових об'єктів та форм правовідносин, які потребують детального теоретичного аналізу.

Крім того, умови воєнного стану в Україні внесли специфічні корективи у функціонування адміністративних правовідносин, розширивши межі втручання держави у певні сфери задля забезпечення національної безпеки, що водночас вимагає чіткого дотримання принципу пропорційності та законності. Все це зумовлює необхідність комплексного дослідження поняття та складу адміністративних правовідносин як теоретичного фундаменту для правозастосовної практики.

Стан наукової розробки теми. Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці провідних вітчизняних учених, таких як В. Б. Авер'янов, Ю. П.

Битяк, В. К. Колпаков, Р. С. Мельник, С. Г. Стеценко, В. М. Бевзенко, А. М. Школик та інші. Попри значну кількість наукових напрацювань, більшість із них базувалися на доктрині «державного управління», яка на сьогодні поступається місцем концепції «публічної адміністрації». Новітні аспекти, пов'язані із сервізацією відносин та електронним врядуванням, висвітлені у роботах В. В. Головіна, Н. В. Павловської та В. І. Теремецького. Проте динамічність оновлення законодавства вимагає постійного актуалізованого аналізу складу цих відносин.

Мета дослідження полягає у проведенні всебічного теоретико-правового аналізу сутності адміністративних правовідносин, виявленні їх специфічних ознак, детальному дослідженні елементів їхнього складу (суб'єктів, об'єктів, змісту) в умовах сучасної адміністративної реформи в Україні.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Дослідити генезис наукових поглядів на поняття адміністративних правовідносин та визначити їх місце в системі публічного права.
2. Виокремити та охарактеризувати специфічні ознаки, що відрізняють адміністративні правовідносини від інших видів правових зв'язків.
3. Здійснити багатоаспектну класифікацію адміністративних правовідносин за різними критеріями.
4. Проаналізувати правовий статус суб'єктів адміністративних правовідносин, акцентуючи увагу на нових правах приватних осіб за оновленим законодавством.
5. Розкрити сутність об'єктів адміністративних правовідносин, включаючи матеріальні, нематеріальні блага та цифрові ресурси.
6. Дослідити зміст правовідносин через кореляцію суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.
7. Визначити роль юридичних фактів у динаміці адміністративних правовідносин.

8. Оцінити вплив реформи адміністративного права та цифрової трансформації на еволюцію цих відносин.

9. Охарактеризувати сучасні механізми захисту прав суб'єктів у межах адміністративних правовідносин.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері публічного управління та регулюються нормами адміністративного права України.

Предметом дослідження є поняття, структура (склад), види та правовий механізм реалізації адміністративних правовідносин.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становить сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання.

Діалектичний метод використано для аналізу розвитку та еволюції правовідносин у часі. Системно-структурний метод дозволив розглянути адміністративні правовідносини як цілісну систему, що складається з взаємопов'язаних елементів (суб'єкт, об'єкт, зміст). Порівняльно-правовий метод застосовано при зіставленні вітчизняного законодавства із стандартами ЄС та досвідом зарубіжних країн [24]. Формально-юридичний метод став основним при аналізі норм КУпАП [2], КАСУ [3] та Закону «Про адміністративну процедуру» [4]. Метод правового моделювання використано для формулювання пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання захисту суб'єктів.

Джерельна база дослідження включає широке коло нормативно-правових актів та наукової літератури. Нормативну основу становлять Конституція України, кодекси та закони України. Теоретичну базу склали підручники, монографії та наукові статті провідних фахівців у галузі адміністративного права.

Структура курсової роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи відповідає встановленим вимогам.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН

1.1. Генезис та сучасні підходи до розуміння адміністративних правовідносин

Дослідження природи адміністративних правовідносин потребує аналізу їхнього генезису, оскільки саме історичний розвиток управлінських зв'язків зумовив сучасне багатогранне розуміння цієї категорії. У вітчизняній правовій доктрині тривалий час домінував вузькофункціональний підхід, за якого адміністративні правовідносини розглядалися виключно як форма реалізації виконавчої влади, побудована на жорсткій ієрархії та односторонньому владному волевиявленні. Проте сучасні трансформації державного апарату в Україні, спрямовані на євроінтеграцію та впровадження принципів «належного врядування» (Good Administration), докорінно змінюють парадигму взаємодії держави та особи [24, с. 45].

Сьогодні адміністративні правовідносини слід розуміти як врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у сфері публічного управління у зв'язку з реалізацією суб'єктами владних повноважень їхніх функцій, а також у зв'язку із захистом прав і свобод приватних осіб. Як зазначає Р. С. Мельник, сучасне загальне адміністративне право переорієнтовується з інтересів апарату на інтереси людини, що робить правовідносини більш гнучкими та процедурно визначеними [17, с. 112].

Генезис цих відносин в Україні можна умовно поділити на кілька етапів:

1. Радянський період, де правовідносини мали суто вертикальний характер, а приватна особа була лише об'єктом впливу.
2. Етап становлення незалежності, позначений прийняттям Конституції України 1996 року, яка проголосила людину найвищою соціальною цінністю [1].

3. Етап адміністративної реформи (сучасний), ключовим моментом якого стало прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру» у 2022 році [4]. Цей закон фактично кодифікував правила «гри» між чиновником та громадянином, перетворивши правовідносини на діалог, обмежений чіткими рамками закону.

У науковій літературі виокремлюють два основні підходи до розуміння сутності адміністративних правовідносин:

Управлінський підхід. Згідно з ним, правовідносини – це засіб організації державного управління. Тут акцент робиться на компетенції органів виконавчої влади та місцевого самоврядування [5; 7]. В. К. Колпаков підкреслює, що без владного суб'єкта адміністративні правовідносини неможливі, оскільки вони завжди пов'язані з публічним інтересом [15, с. 88].

Людиноцентристський (сервісний) підхід. В основі лежить ідея, що адміністративні правовідносини виникають для реалізації прав громадян на отримання послуг, захист від свавілля та участь в управлінні державними справами. О. І. Харитонova вказує на перехід від моделі «влади» до моделі «сервісу», де адміністративний орган зобов'язаний діяти в інтересах особи [23, с. 132].

Особливе місце в сучасній доктрині посідає цифровізація адміністративних зв'язків. Запровадження електронних публічних послуг трансформує не лише форму, а й зміст правовідносин, роблячи їх безконтактними та автоматизованими. В. В. Головін зауважує, що адміністративно-правовий статус громадянина в умовах цифровізації доповнюється новими правами, наприклад, правом на цифрову взаємодію з державою [12, с. 90].

Крім того, правовідносини в сфері управління мають специфічні ознаки, що відрізняють їх від цивільних чи кримінальних:

1. Обов'язкова наявність спеціального суб'єкта – носія владних повноважень (публічної адміністрації).

2. Нерівність сторін у момент прийняття рішення, яка, проте, нівелюється можливістю судового оскарження в порядку КАСУ [3].

3. Широкий спектр підстав виникнення, де юридичні факти можуть бути як вольовими діями суб'єкта, так і подіями (наприклад, воєнний стан) [16, с. 19].

Розуміння адміністративних правовідносин також неможливе без врахування сучасної концепції суб'єктів. Якщо раніше це були переважно державні органи, то сьогодні до них відносять і саморегулівні організації, і приватних осіб, яким делеговані владні повноваження [11, с. 146]. Публічна адміністрація в цих відносинах виступає не як моноліт, а як розгалужена система органів центральної та місцевої влади, що взаємодіють між собою та з приватним сектором [18, с. 114].

Таким чином, сучасне розуміння адміністративних правовідносин в Україні базується на синтезі класичної теорії управління та новітніх стандартів захисту прав людини. Вони є правовою формою реалізації публічної влади, яка через адміністративну процедуру забезпечує баланс між державним інтересом та приватним благом. Подальший розвиток цього інституту пов'язаний із остаточною імплементацією європейських стандартів та посиленням судового контролю за управлінською діяльністю [21, с. 7].

1.2. Ознаки та особливості адміністративних правовідносин у системі публічного права

Адміністративні правовідносини, будучи різновидом правових відносин взагалі, мають як загальні риси, притаманні будь-якому правовому зв'язку, так і специфічні ознаки, що впливають із природи публічного управління. Визначення цих особливостей є критично важливим для відмежування адміністративного права від суміжних галузей, насамперед цивільного та конституційного.

Однією з фундаментальних ознак адміністративних правовідносин є їх публічно-правовий характер. На відміну від приватних відносин, де панує автономія волі та рівність сторін, в адміністративних відносинах завжди присутній публічний інтерес. Як зазначає С. Г. Стеценко, адміністративні правовідносини – це динамічний стан реалізації норм адміністративного права, де держава через свої органи забезпечує загальне благо [10, с. 142].

Ключові ознаки адміністративних правовідносин:

1. Обов'язкова наявність спеціального суб'єкта. У будь-якому адміністративному правовідношенні одним із учасників обов'язково є носій владних повноважень – суб'єкт публічної адміністрації. Це може бути орган виконавчої влади [5], орган місцевого самоврядування [7] або інший суб'єкт, якому держава делегувала владні функції. Без участі такого суб'єкта відносини втрачають адміністративно-правовий характер і переходять у площину приватного права [18, с. 115].

2. Владний характер взаємодії (юридична нерівність сторін). Традиційно вважається, що ці відносини побудовані за принципом «команда – виконання». Однак із прийняттям Закону «Про адміністративну процедуру» ця нерівність стає суто формальною та процедурною: суб'єкт влади має право приймати рішення, але він жорстко обмежений законом у процедурі його прийняття [4, с. 2]. В. К. Колпаков наголошує, що владність у цих відносинах не є синонімом свавілля, а є способом виконання державних функцій [15, с. 102].

3. Виникнення переважно з ініціативи однієї зі сторін. На відміну від договору в цивільному праві, адміністративні відносини можуть виникати навіть всупереч бажанню однієї зі сторін (наприклад, у разі притягнення до відповідальності за КУпАП [2, с. 5]) або за заявою особи (отримання ліцензії, дозволу, паспорта).

4. Специфіка вирішення спорів. Конфлікти, що виникають у межах цих правовідносин, вирішуються переважно в адміністративному (позасудовому) або судовому порядку згідно з КАСУ [3]. При цьому в суді діє

принцип презумпції винуватості суб'єкта владних повноважень, що є важливою особливістю захисту прав приватних осіб [21, с. 9].

Особливості адміністративних правовідносин у системі публічного права:

У сучасній доктрині адміністративного права спостерігається тенденція до сервізації. Це означає, що ознака владності доповнюється ознакою соціальної спрямованості. О. І. Харитонova зазначає, що адміністративні правовідносини сьогодні – це не стільки управління, скільки надання послуг [23, с. 134]. Це підтверджується розвитком законодавства про електронні публічні послуги, де взаємодія суб'єктів стає максимально деперсоніфікованою та швидкою [19, с. 203].

Важливою особливістю є також процедурність. Адміністративні правовідносини не існують поза правовою формою (процедурою). Будь-яка дія суб'єкта владних повноважень має бути юридично оформлена. Саме процедура мінімізує корупційні ризики та забезпечує передбачуваність дій держави [13, с. 44].

Ще однією рисою є різноманітність об'єктів. На відміну від кримінальних відносин, де об'єктом є правопорядок, об'єктами адміністративних відносин можуть бути матеріальні блага, дії людей, інформаційні ресурси та навіть внутрішньоорганізаційні процеси в апараті держави [22, с. 68].

Таким чином, адміністративні правовідносини є основою публічного права України. Вони поєднують у собі владні інструменти з механізмами захисту прав людини, створюючи баланс між ефективністю державного управління та свободою особи. Подальша трансформація цих відносин пов'язана з повною імплементацією європейських стандартів «Good Administration», що зробить їх ще більш прозорими та орієнтованими на громадянина [24, с. 110].

1.3. Класифікація та види адміністративних правовідносин

Класифікація адміністративних правовідносин має не лише теоретичне, а й прикладне значення, оскільки дозволяє правозастосовчу суб'єкту чітко визначити характер взаємодії, процедурні правила та межі відповідальності сторін. З огляду на розгалуженість предмета адміністративного права, ці відносини є надзвичайно різноманітними.

У науковій доктрині виокремлюють декілька фундаментальних критеріїв класифікації:

1. За цільовим спрямуванням (функціональним призначенням):

Внутрішньоорганізаційні (апаратні) правовідносини. Вони виникають всередині системи публічної адміністрації для забезпечення її ефективного функціонування. Це відносини щодо структури органу, розподілу обов'язків, проходження державної служби. Наприклад, відносини між міністром та керівником департаменту [6; 18, с. 114].

Зовнішньоуправлінські правовідносини. Це основна група відносин, де суб'єкт владних повноважень взаємодіє із зовнішніми щодо нього суб'єктами: громадянами, приватними юридичними особами, громадськими організаціями. Саме тут найповніше реалізується Закон «Про адміністративну процедуру» [4].

2. За характером юридичного зв'язку (співвідношенням прав та обов'язків):

Вертикальні правовідносини. Побудовані на засадах підпорядкованості одного суб'єкта іншому. Владний суб'єкт дає вказівку або приймає рішення, обов'язкове для виконання іншою стороною (наприклад, податкова перевірка) [15, с. 110].

Горизонтальні правовідносини. Виникають між суб'єктами, що не перебувають у стані прямого підпорядкування, але взаємодіють для досягнення спільної мети (наприклад, угоди про співробітництво між двома територіальними громадами). У сучасній доктрині наголошується, що

горизонтальність стає дедалі популярнішою через розвиток партнерства між державою та приватним сектором [17, с. 95].

3. За характером правової норми (змістом):

Матеріальні правовідносини. Виникають на основі матеріальних норм і визначають права та обов'язки учасників (наприклад, право громадянина на отримання соціальної допомоги) [8, с. 142].

Процесуальні правовідносини. Визначають порядок (процедуру) реалізації матеріальних прав. Вони відповідають на питання «як саме?» здійснюється управління. У зв'язку з реформою адмінправа, роль процесуальних відносин стала ключовою, оскільки будь-яке порушення процедури може призвести до скасування рішення судом [3; 13].

4. За способом захисту:

Ті, що захищаються в адміністративному порядку. Спір вирішується вищестоящим органом або посадовою особою.

Ті, що захищаються в судовому порядку. Це відносини, які стають предметом розгляду в адміністративних судах [21, с. 8].

5. За часом дії:

Постійні. Розраховані на тривалий час (наприклад, перебування на державній службі).

Тимчасові (разові). Виникають для виконання конкретного завдання та припиняються після його завершення (наприклад, надання адміністративної послуги – видача дозволу на будівництво) [10, с. 156].

6. Особливі види правовідносин у сучасних умовах: З огляду на цифровізацію, окремо слід виділити електронні адміністративні правовідносини. Їх особливістю є те, що взаємодія відбувається через інформаційно-комунікаційні системи, а юридичні факти фіксуються в реєстрах [19; 22]. Крім того, виокремлюють правовідносини у сфері адміністративної відповідальності, де сторони взаємодіють з приводу вчинення правопорушення та накладення стягнення згідно з КУпАП [2].

РОЗДІЛ 2.

СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН

2.1. Суб'єкти адміністративних правовідносин: поняття та правовий статус

Суб'єктний склад є ключовим елементом структури будь-якого адміністративного правовідношення, оскільки саме через діяльність суб'єктів реалізуються норми права та досягаються цілі публічного управління. Під суб'єктом адміністративного правовідношення розуміють фізичну чи юридичну особу (або колективне утворення), яка на підставі норм права є носієм суб'єктивних прав та юридичних обов'язків у сфері державного управління.

Специфіка цих суб'єктів полягає в їхній адміністративній правосуб'єктності, яка включає адміністративну правоздатність та адміністративну дієздатність. Для суб'єктів владних повноважень правосуб'єктність зазвичай виникає з моменту їх створення та закріплення компетенції в положенні про орган, тоді як для громадян вона має вікові та інтелектуальні критерії [10, с. 145].

Класифікація суб'єктів адміністративних правовідносин:

1. Суб'єкти владних повноважень (публічна адміністрація). Це обов'язковий учасник адміністративних відносин. До цієї групи належать:

Організаційні структури виконавчої влади. Сюди входять Кабінет Міністрів України, міністерства, служби, агентства та інспекції. Їхній статус визначається Законом «Про центральні органи виконавчої влади» [5]. Вони володіють найбільшим обсягом розпорядчих повноважень.

Місцеві державні адміністрації. Вони поєднують функції державного управління на місцях із функціями координації територіальних органів ЦОВВ [7].

Органи місцевого самоврядування. У межах делегованих повноважень вони стають повноцінними суб'єктами адміністративних правовідносин, видаючи адміністративні акти, обов'язкові для виконання на території громади [18, с. 112].

2. Приватні особи (Фізичні та юридичні особи). Це суб'єкти, щодо яких спрямована управлінська діяльність. Їхній правовий статус суттєво змінився після запровадження Закону «Про адміністративну процедуру» [4].

Тепер вони не просто «об'єкти впливу», а учасники процедури, які мають право:

- бути вислуханими перед прийняттям несприятливого рішення;
- мати доступ до матеріалів справи;
- отримувати вмотивоване рішення.

3. І. Боярська зазначає, що сучасний статус приватної особи базується на принципі захисту законних очікувань, що робить людину рівноправним партнером у правовому полі [11, с. 147].

3. Державні службовці та посадові особи. Окрему категорію суб'єктів становлять особи, які перебувають у трудових відносинах з державою. Їхній статус регулюється спеціальним законодавством [6]. Вони виступають не від власного імені, а від імені органу, проте несуть персональну відповідальність за порушення процедур.

Особливості правового статусу суб'єктів у цифровому просторі: Розвиток «держави у смартфоні» привів до появи категорії «цифрового суб'єкта». В. В. Головін підкреслює, що електронна ідентифікація особи (ЕЦП, BankID) стає необхідною умовою для вступу в адміністративні правовідносини в умовах цифровізації [12, с. 92]. Це вимагає від суб'єктів не лише правової, а й цифрової грамотності.

2.2. Об'єкти адміністративних правовідносин: матеріальні та нематеріальні блага

Питання про об'єкт адміністративних правовідносин належить до найбільш складних та дискусійних у сучасній юридичній науці. Якщо суб'єкти — це активні учасники правового зв'язку, то об'єкт — це те реальне благо, на яке спрямовані суб'єктивні права та юридичні обов'язки сторін, і з приводу якого вони вступають у безпосередню взаємодію. Без об'єкта правовідносини втрачають свій правовий сенс та логічне наповнення, оскільки управлінська діяльність завжди є цілеспрямованою та предметною.

У сучасній адміністративно-правовій доктрині, яка поступово відходить від спрощених радянських моделей, об'єкт розглядається не просто як фізичний предмет, а як багатогранна категорія. Вона охоплює результати поведінки людей, предмети матеріального світу, продукти інтелектуальної діяльності та цифрові активи. Як зазначає В. К. Колпаков, об'єктом є все те, що здатне задовольняти інтереси суб'єктів, піддаватися регулюванню нормами адміністративного права та виступати приводом для виникнення правового зв'язку [15, с. 115].

Важливо розрізняти загальний об'єкт (суспільні відносини у сфері державного управління) та безпосередній об'єкт (конкретне благо в окремо взятому правовідношенні). Розглянемо детальніше класифікацію безпосередніх об'єктів за їхньою юридичною природою:

1. Матеріальні блага (предметний світ).

До цієї групи належать речі, майно, грошові кошти та природні ресурси. В адміністративних правовідносинах ці об'єкти з'являються у зв'язку з реалізацією державою її регулятивної, контрольної та господарської функцій. Специфіка полягає в тому, що правовий режим таких об'єктів визначається публічним інтересом:

Державне та комунальне майно: правовідносини щодо його ефективного управління, оренди, приватизації чи передачі в управління. Тут об'єктом є не просто будівля чи техніка, а законний порядок зміни їхнього статусу.

Грошові кошти та фінансові інструменти: правовідносини у сфері оподаткування, бюджетного фінансування, нарахування субсидій, виплати пенсій та соціальних допомог. У цьому контексті гроші виступають об'єктом розподільної діяльності держави.

Природні ресурси: об'єктом є земля, надра, ліси та водні ресурси. Органи публічної адміністрації видають дозволи на спеціальне користування ними, ліцензії на видобуток копалин або акти про виділення земельних ділянок, що робить природне багатство предметом адміністративного регулювання [8, с. 145].

2. Нематеріальні блага та особисті немайнові права.

Ця група об'єктів набуває особливого, пріоритетного значення в контексті людиноцентристського підходу та євроінтеграційних прагнень України. Об'єктом тут виступають найвищі соціальні цінності:

Життя, здоров'я та безпека особи: правовідносини у сфері охорони здоров'я (надання медичних послуг), забезпечення громадського порядку та безпеки дорожнього руху. Тут об'єктом є стан захищеності людини.

Гідність, честь та ділова репутація: правовідносини, що виникають, наприклад, при оскарженні дій посадових осіб, які своїми рішеннями чи висловлюваннями дискредитують громадянина або бізнес [23, с. 135].

Освіта, наука та культура: об'єктом є процес отримання знань, підтверджений дипломом, присвоєння наукового ступеня або державна акредитація закладу, що дає право на провадження освітньої діяльності.

3. Дії суб'єктів (поведінка як об'єкт).

У багатьох випадках об'єктом правовідносин є сама діяльність (або свідоме утримання від дій). Це так звані «активні об'єкти», де правовий інтерес зосереджений на самому процесі виконання управлінського рішення [17, с. 102].

У сфері контролю та нагляду об'єктом є дотримання суб'єктом господарювання встановлених правил (протипожежних, санітарних, екологічних).

У сфері державної служби об'єктом є належне виконання посадовою особою своїх функцій.

Тут важливою є кореляція: дія одного суб'єкта (наприклад, подання звіту) є об'єктом для дії іншого суб'єкта (перевірка цього звіту).

4. Інформаційні ресурси та цифрові об'єкти.

В умовах глобальної цифровізації та побудови «держави у смартфоні» інформація трансформувалася у самостійний, надзвичайно цінний об'єкт. Це державні реєстри (Реєстр речових прав, Дія), бази даних, електронні цифрові підписи, хмарні сховища та електронні документи.

В. І. Теремецький підкреслює, що правовий режим інформаційних систем як складних об'єктів адміністративного права вимагає посиленого захисту. Об'єктом тут є не лише сама інформація, а й її цілісність, доступність та конфіденційність [22, с. 69].

Специфіка об'єктів в умовах реформи адміністративної процедури:

З прийняттям та впровадженням Закону «Про адміністративну процедуру» теоретичний фокус змістився на такий інтегральний об'єкт, як «адміністративна справа». Це унікальна категорія, що об'єднує в собі і документи (матеріальний аспект), і процедурні дії (поведінковий аспект). Розгляд справи та прийняття фінального адміністративного акта стає центральним об'єктом взаємодії між органом влади та приватною особою, навколо якого вибудовуються всі права та обов'язки учасників [4].

Такий підхід дозволяє розглядати об'єкт не статично, а в динаміці: від моменту звернення особи (заява як об'єкт) до моменту винесення рішення (адміністративний акт як об'єкт), що забезпечує безперервність правового регулювання.

2.3. Зміст адміністративних правовідносин: кореляція прав та обов'язків

Зміст адміністративних правовідносин є найбільш динамічним елементом їхньої структури. У юридичній науці традиційно виокремлюють «матеріальний» та «юридичний» зміст. Матеріальний зміст – це фактична поведінка суб'єктів (дії або утримання від них), тоді як юридичний зміст становить сукупність суб'єктивних прав та юридичних обов'язків учасників, зафіксованих у нормах адміністративного права.

Центральною категорією тут є кореляція (взаємозв'язок): праву однієї сторони завжди відповідає обов'язок іншої сторони. В адміністративному праві ця кореляція має специфічний публічний характер. Як зазначає Р. С. Мельник, зміст адміністративних правовідносин сьогодні визначається не лише владними приписами, а й взаємною відповідальністю держави та особи [17, с. 105].

1. Суб'єктивне право як елемент змісту. Суб'єктивне право в адміністративних правовідносинах – це міра дозволеної поведінки суб'єкта, яка забезпечується обов'язком іншої сторони.

Для приватної особи: це право вимагати від органу влади певної дії (видачі дозволу, надання послуги) або право на захист від незаконного втручання. Згідно із Законом «Про адміністративну процедуру», право особи включає можливість брати активну участь у розгляді справи, подавати докази та висловлювати свою позицію [4, с. 8].

Для суб'єкта владних повноважень: суб'єктивне право часто виступає у формі «повноваження» – тобто права, яке одночасно є обов'язком. Наприклад, право поліцейського зупинити авто є одночасно його обов'язком щодо забезпечення безпеки [15, с. 120].

2. Юридичний обов'язок як елемент змісту. Юридичний обов'язок – це міра належної (необхідної) поведінки. В адміністративних відносинах обов'язки мають пріоритетне значення для забезпечення публічного порядку.

Обов'язки органу влади: діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. Основний обов'язок сьогодні – це сервісна спрямованість та дотримання процедурної справедливості.

Обов'язки приватної особи: дотримання встановлених правил (наприклад, сплата податків, дотримання правил карантину чи воєнного стану). Порушення цих обов'язків запускає механізм адміністративної відповідальності за КУпАП [2].

3. Кореляція та баланс інтересів. Особливістю змісту є те, що права та обов'язки розподілені нерівномірно. Орган влади завжди наділений більшим обсягом повноважень для примусу, проте сучасне право (зокрема через КАСУ) створює механізми «вирівнювання». Смокович М. І. наголошує, що судова практика Верховного Суду спрямована на те, щоб обов'язок органу влади довести правомірність свого рішення був реальним інструментом захисту прав громадянина [21, с. 10].

4. Вплив цифровізації на зміст правовідносин. Цифровізація трансформує зміст, замінюючи фізичні дії на алгоритмічні. Обов'язок органу надати довідку перетворюється на обов'язок забезпечити безперебійну роботу реєстру. В. В. Головін зазначає, що в цифрових відносинах з'являються «процедурні права нового покоління» – право на кібербезпеку персональних даних та право на алгоритмічну прозорість [12, с. 94].

РОЗДІЛ 3.

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН

3.1. Юридичні факти як підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин

Юридичні факти в адміністративному праві – це конкретні життєві обставини, з якими норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення адміністративних правовідносин. Вони є сполучною ланкою між нормою права (можливістю) та правовідношенням (дійсністю). Без юридичного факту жодна адміністративна норма не може бути реалізована в конкретному управлінському акті чи дії.

Специфіка юридичних фактів в адміністративному праві зумовлена публічним характером галузі. Як зазначає Д. В. Лученко, у цій сфері домінують факти-дії, що виходять від суб'єктів владних повноважень, проте останнім часом зростає роль правомірних дій приватних осіб, які ініціюють надання публічних послуг [16, с. 17].

Класифікація юридичних фактів в адміністративному праві:

1. За вольовою ознакою (традиційна класифікація):

Події – це обставини, що виникають незалежно від волі учасників правовідносин, але тягнуть за собою юридичні наслідки. Прикладами є стихійні лиха, досягнення особою певного віку (наприклад, 18 років для отримання водійського посвідчення) або смерть суб'єкта. Особливим видом події є закінчення строків, наприклад, терміну дії ліцензії або строку оскарження рішення в суді [3; 15, с. 125].

Дії – це обставини, виникнення яких залежить від волі суб'єктів. Вони поділяються на:

Правомірні дії: спрямовані на досягнення позитивного юридичного результату. Найважливішою правомірною дією є адміністративний акт – рішення органу влади, прийняте в межах адміністративної процедури [4].

Також сюди належать заяви громадян, подання скарг, реєстрація шлюбу чи бізнесу.

Неправомірні дії (правопорушення): дії, що порушують норми права. Вони є підставою для виникнення охоронних правовідносин, пов'язаних із застосуванням заходів адміністративного примусу або стягнень за КУпАП [2].

2. За юридичними наслідками:

Правоутворюючі факти: призводять до виникнення відносин (наприклад, наказ про призначення на посаду державної служби [6]).

Правозмінюючі факти: змінюють характер уже існуючих відносин (наприклад, переведення службовця на іншу посаду або зміна правового режиму території у зв'язку з введенням воєнного стану).

Правоприпиняючі факти: припиняють існування правового зв'язку (наприклад, виконання адміністративного стягнення, анулювання ліцензії або вихід на пенсію).

3. Складні юридичні факти (юридичні склади). В адміністративному праві правовідносини часто виникають не з одного факту, а з їх сукупності. Наприклад, для отримання дозволу на зброю потрібен юридичний склад: заява особи + медична довідка + відсутність судимості + позитивне рішення поліції. Лише наявність усіх елементів складу призводить до юридичного результату [10, с. 160].

Цифрова трансформація юридичних фактів: Сучасний розвиток технологій вносить корективи у розуміння юридичних фактів. Сьогодні з'являються «автоматизовані факти» – дії, що вчиняються безпосередньо інформаційними системами. Наприклад, автоматична фіксація порушення ПДР або автоматичне продовження дії документів у застосунку «Дія». В. І. Теремецький зауважує, що такі факти потребують особливого правового регулювання для забезпечення їхньої доказової сили [22, с. 70].

3.2. Вплив реформи адміністративного права на трансформацію правовідносин

Реформування адміністративного права в Україні є стратегічним і тривалим процесом, який отримав новий фундаментальний імпульс із набуттям Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. Суть цієї трансформації полягає у зміні самої філософії взаємодії між державою та індивідом: перехід від застарілої радянської парадигми панування держави над особою до сучасної демократичної концепції служіння держави інтересам суспільства. Такий перехід не є суто декларативним; він безпосередньо впливає на всі механічні елементи адміністративних правовідносин – від їхньої ініціації та суб'єктного складу до внутрішнього змісту та способів юридичного захисту учасників.

1. Зміна філософії взаємодії: від «влади» до «сервісу».

Традиційно адміністративні правовідносини в вітчизняній доктрині сприймалися як суто ієрархічні, де одна сторона (орган) наказує, а інша (громадянин) – виконує. Сучасна реформа запровадила в юридичний обіг поняття «публічної послуги», що докорінно трансформувало громадянина з пасивного об'єкта державного управління на активного споживача послуг.

Це означає, що державні органи тепер розглядаються не як контролери, а як сервісні установи. Р. С. Мельник слушно наголошує, що адміністративне право з «права управління» (чистої владної діяльності) перетворюється на «право захисту приватних осіб у їхніх відносинах з державою» [17, с. 210]. У центрі правовідношення тепер стоїть не інтерес апарату, а суб'єктивне право людини. Відповідно, обов'язок органу владних повноважень тепер полягає не просто у виконанні формальної функції, а у якісному, доступному та своєчасному задоволенні законної потреби особи. Це вимагає від чиновників нової етики спілкування, де право особи на ввічливе та неупереджене ставлення є невід'ємною частиною змісту правовідносин.

2. Кодифікація процедурних правил як чинник стабільності правовідносин.

Найважливішим етапом реформи, на який наукова спільнота чекала десятиліттями, став Закон «Про адміністративну процедуру» [4]. До його прийняття правовідносини у сфері управління були хаотичними, фрагментарними та регулювалися тисячами розрізнених підзаконних актів, що створювало простір для корупції. Кодифікація загальної процедури докорінно змінила архітектуру правовідносин за такими напрямками:

Процесуальна рівність учасників: хоча суб'єкт влади за своєю природою залишається носієм владних повноважень, у межах процедури він зобов'язаний дотримуватися «права особи бути вислуханою». Це означає, що перед прийняттям будь-якого рішення, яке може негативно вплинути на права особи, орган зобов'язаний дати цій особі можливість надати свої зауваження та докази.

Обґрунтованість та вмотивованість актів: адміністративне правовідношення тепер вважається завершеним належним чином лише тоді, коли особа отримала письмове, логічно вмотивоване рішення. У ньому мають бути чітко пояснені не лише норми закону, а й фактичні обставини та причини, з яких орган обмежив права особи або відмовив у задоволенні клопотання [23, с. 136].

Презумпція правомірності дій та вимог особи: реформа змістила акцент доказування. Тепер не громадянин має «ходити кабінетами» та доводити свою невинуватість чи право на послугу, надаючи безліч довідок. Навпаки – орган влади повинен самостійно збирати необхідні відомості через реєстри, а у разі відмови – переконливо обґрунтувати своє втручання.

3. Цифрова трансформація (E-government) та безконтактні правовідносини.

Реформа адміністративного права нерозривно пов'язана з інтенсивним відходом від паперового документообігу та фізичних черг. Це створює принципово новий тип правовідносин – «цифрові або автоматизовані

правовідносини». У такій моделі багато юридичних фактів (виникнення, зміна права) створюються автоматично на основі алгоритмів.

В. В. Головін зазначає, що цифровізація через такі платформи як «Дія» мінімізує негативний «людський фактор», суб'єктивізм та корупційні ризики. Суб'єктивне право особи реалізується через заздалегідь прописаний алгоритм, а не через волю чи настрій конкретного чиновника [12, с. 91]. Проте це трансформує і зміст правовідносин: з'являються нові обов'язки держави щодо забезпечення кібербезпеки, безперебійної роботи серверів та абсолютного захисту персональних даних громадян. Об'єктом таких відносин дедалі частіше стає саме цифрова інформація та доступ до державних реєстрів.

4. Роль судового контролю та принцип «належного врядування».

Адміністративна реформа була б неможливою без сильної та незалежної судової гілки влади. Кодекс адміністративного судочинства України (КАСУ) став тим інструментом, що перетворив адміністративні правовідносини на «контрольовані» та передбачувані.

М. І. Смокович слушно підкреслює, що роль суду сьогодні вийшла за межі простого скасування незаконних актів. Судова практика Верховного Суду формує чіткі стандарти поведінки (правові позиції) для публічної адміністрації на майбутнє [21, с. 11]. Якщо орган влади один раз порушив процедуру, суд своїм рішенням фактично «перевиховує» систему, змушуючи її діяти згідно з принципом верховенства права. Це створює атмосферу правової визначеності, де кожен учасник правовідносин знає: будь-яке свавілля влади буде зупинене незалежним арбітром.

3.3. Захист прав суб'єктів у межах адміністративних правовідносин

Захист прав суб'єктів адміністративних правовідносин є пріоритетним завданням правової держави. У системі публічного права під захистом розуміють сукупність передбачених законом засобів та заходів, спрямованих на відновлення порушених прав, усунення перешкод до їх реалізації або

запобігання таким порушенням. Особливістю захисту в цій сфері є те, що він спрямований проти неправомірних дій або бездіяльності носіїв владних повноважень.

Сучасна система захисту в Україні включає три основні форми: адміністративну (позасудову), судову та квазісудову (омбудсмен, медіація).

1. Адміністративний (позасудовий) порядок захисту. Цей спосіб передбачає оскарження рішень, дій чи бездіяльності органу влади до вищестоящего органу або посадової особи. З прийняттям Закону «Про адміністративну процедуру» ця форма отримала нове життя.

Переваги: оперативність, відсутність судового збору, можливість вирішити питання всередині системи.

Трансформація: тепер процедура оскарження є відкритою – особа має право брати участь у розгляді своєї скарги, надавати пояснення та докази [4]. Дрозд О. В. зазначає, що адміністративне оскарження має стати «першим фільтром», який розвантажить суди та дозволить адміністрації самостійно виправляти свої помилки [13, с. 88].

2. Судовий захист як гарантія верховенства права. Судовий захист здійснюється адміністративними судами за правилами КАСУ. Це найбільш ефективна та незалежна форма захисту.

Принцип презумпції винуватості суб'єкта влади: в адміністративному процесі саме орган влади зобов'язаний довести, що він діяв законно [3]. Це докорінно змінює зміст правовідносин у суді на користь приватної особи.

Активна роль суду: суд не обмежується лише наданими доказами, а може самостійно витребувати документи для встановлення істини. М. І. Смокович підкреслює, що завданням суду є не просто формальна перевірка акта, а повний захист прав людини від свавілля адміністрації [21, с. 5].

3. Роль Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Омбудсмен виступає специфічним суб'єктом, який здійснює парламентський контроль за дотриманням прав людини в діяльності органів виконавчої влади. Його акти

(подання) не скасовують рішення прямо, але є обов'язковими для розгляду та часто стають підставою для зміни адміністративної практики [11; 18].

4. Захист прав в умовах цифровізації та воєнного стану. Сучасні виклики вимагають нових засобів захисту. Цифровізація правовідносин породила потребу в захисті від помилок алгоритмів (наприклад, неправомірне блокування в реєстрах). В. І. Теремецький наголошує на важливості судового контролю за функціонуванням автоматизованих систем, щоб цифровізація не стала ширмою для безвідповідальності чиновників [22, с. 72]. В умовах воєнного стану захист прав дещо обмежується, проте його суть залишається незмінною: будь-яке обмеження має бути законним, необхідним у демократичному суспільстві та пропорційним [23, с. 130].

ВИСНОВКИ

У ході написання курсової роботи було проведено комплексне теоретико-правове дослідження поняття та складу адміністративних правовідносин у контексті сучасної реформи публічного управління. Результати дослідження дозволяють сформулювати наступні теоретичні узагальнення та висновки:

1. Переосмислення сутності адміністративних правовідносин. Встановлено, що в умовах євроінтеграції України відбувається фундаментальна зміна парадигми адміністративного права: від моделі «державного управління» (центрованої на апараті) до моделі «публічної адміністрації» (центрованої на людині). Адміністративні правовідносини сьогодні слід розуміти як врегульовані нормами права суспільні зв'язки, що виникають у сфері реалізації публічної влади, де суб'єкт владних повноважень діє не як самоціль, а як сервісна інституція, покликана забезпечувати права та свободи приватних осіб. Генезис цих відносин демонструє поступове обмеження владного диктату держави чіткими процедурними рамками [17; 24].

2. Специфіка ознак та класифікації. Доведено, що ключовою ознакою адміністративних правовідносин залишається участь у них спеціального суб'єкта – органу публічної адміністрації, наділеного владними повноваженнями. Однак характер цієї владності трансформувався: вона більше не означає безумовного підпорядкування, а реалізується через адміністративну процедуру. Класифікація правовідносин на вертикальні та горизонтальні, матеріальні та процесуальні, регулятивні та охоронні дозволяє глибше зрозуміти механізм їхнього функціонування. Особливого значення набуває виокремлення електронних (цифрових) правовідносин, які стають домінуючою формою взаємодії в умовах реалізації стратегії «держава у смартфоні» [12; 19].

3. Трансформація суб'єктного складу. Аналіз суб'єктів показав, що правовий статус приватних осіб суттєво зміцнився завдяки Закону України «Про адміністративну процедуру». Особа перестала бути пасивним об'єктом впливу і стала повноправним учасником провадження з широким колом процедурних прав (право бути вислуханою, право на ознайомлення з матеріалами справи тощо). Водночас статус суб'єктів владних повноважень тепер жорстко обмежений обов'язком обґрунтовувати кожен адміністративний акт, що є запобіжником від корупції та свавілля [4; 11].

4. Багатогранність об'єктів. Встановлено, що об'єктом адміністративних правовідносин є не лише матеріальні блага (майно, кошти), а й складні нематеріальні категорії: публічна безпека, правопорядок, інформаційні ресурси та державні послуги. Цифровізація призвела до того, що самостійним об'єктом правовідносин стали державні електронні реєстри та алгоритми автоматизованих систем, що потребує нових підходів до їхнього правового регулювання та захисту даних [22].

5. Кореляція змісту правовідносин. Юридичний зміст адміністративних правовідносин становить складна кореляція суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Сучасне розуміння цієї кореляції базується на принципі пропорційності: право держави на втручання в інтересах публічного порядку має бути збалансоване обов'язком мінімізувати шкоду для приватної особи. Суб'єктивне право особи на «належне врядування» стає стрижнем, навколо якого формуються всі інші обов'язки адміністрації [10; 15].

6. Динаміка через юридичні факти. Юридичні факти є рушійною силою адміністративних правовідносин. Ключовим правоутворюючим фактом у цій сфері є адміністративний акт. Дослідження показало, що вимоги до якості таких фактів зросли: дефектний (незаконний) юридичний факт не може бути підставою для виникнення легітимних правовідносин. Окремо виділено роль цифрових дій (автоматичних рішень систем), які потребують чіткої верифікації та можливості оскарження [16].

7. Вплив реформи та європейських стандартів. Реформа адміністративного права, яка триває в Україні, спрямована на імплементацію принципів європейського адміністративного простору (SIGMA). Це призводить до «процедуризації» правовідносин, де форма прийняття рішення стає такою ж важливою, як і його зміст. В умовах воєнного стану трансформація правовідносин відбувається через посилення виконавчої вертикалі, проте збереження демократичного контролю залишається необхідною умовою легітимності влади [23; 24].

8. Удосконалення механізмів захисту. Судовий захист у межах адміністративних правовідносин, що здійснюється за правилами КАСУ, залишається найбільш ефективною гарантією верховенства права. Принцип презумпції винуватості суб'єкта влади у суді є наріжним каменем захисту прав громадян. Водночас розвиток адміністративного оскарження та впровадження інституту медіації в адміністративних справах є перспективними шляхами розвантаження судової системи та підвищення довіри до держави [3; 21].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що адміністративні правовідносини в Україні перебувають у стані активної еволюції. Перехід до людиноцентристської моделі, цифровізація та посилення процедурних гарантій роблять ці відносини більш прозорими та передбачуваними. Подальші дослідження у цій сфері мають бути зосереджені на практичних аспектах реалізації Закону «Про адміністративну процедуру» та правовому регулюванні штучного інтелекту в публічному управлінні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
4. Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20>
5. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 берез.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
6. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
7. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9.04.1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
8. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галунька, П. Діхтієвського. 4-те вид. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 560 с.
9. Берlach А. І. Адміністративне право України: навч. посіб. у схемах та таблицях. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 284 с.
10. Бевзенко В. М. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. Київ: Право, 2022. 312 с.
11. Боярська З. І. Сучасна концепція суб'єктів адміністративного права. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 3. С. 145–149.
12. Головін В. В. Адміністративно-правовий статус громадян в умовах цифровізації державного управління. Право і суспільство. 2025. № 1. С. 88–94.
13. Дрозд О. В. Адміністративна процедура як інструмент реалізації правовідносин. Київ: АртЕк, 2023. 210 с.
14. Курило В. І. Новітні підходи до класифікації адміністративних

правовідносин. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2023. Т. 12. С. 40–47.

15. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. 2-ге вид., переробл. та доповн. Харків: Право, 2021. 620 с.

16. Лученко Д. В. Юридичні факти в адміністративному праві: трансформація підходів. Вісник НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2021. № 2 (57). С. 15–22.

17. Мельник Р. С. Загальне адміністративне право: підручник. 2-ге вид. Київ: Ваіте, 2020. 450 с.

18. Муза О. В. Публічна адміністрація як суб'єкт адміністративних правовідносин. Часопис Київського університету права. 2024. № 2. С. 112–118.

19. Павловська Н. В. Об'єкти адміністративних правовідносин у сфері електронного врядування. Право та державне управління. 2020. № 4. С. 201–207.

20. Самсін І. Л. Адміністративне процесуальне право України: підручник. Київ: Юстиція, 2021. 380 с.

21. Смокович М. І. Судовий захист у сфері адміністративних правовідносин: актуальні тренди ВС. Слово Національної школи суддів України. 2024. № 1. С. 5–12.

22. Теремецький В. І. Інформаційні системи як об'єкти правового регулювання. Інформація і право. 2023. № 2. С. 66–73.

23. Харитонova О. І. Адміністративні правовідносини: від влади до сервісу. Актуальні проблеми держави і права. 2022. Вип. 98. С. 130–137.

24. Школик А. М. Порівняльне адміністративне право: навчальний посібник. Львів: Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 240 с.